

Relacja z dziesiątej międzynarodowej konferencji naukowej ESHS 2022 w Brukseli

W dniach 7–10 września 2022 r. odbyła się dziesiąta konferencja Europejskiego Towarzystwa Historii Nauki (European Society for the History of Science, ESHS). Konferencja została zorganizowana przez francuskojęzyczny Université Libre de Bruxelles (ULB) oraz niderlandzkojęzyczny Vrije Universiteit Brussel (VUB), natomiast samo spotkanie miało miejsce na kampusie ULB w historycznej dzielnicy Solbosch. Głównymi organizatorami spotkania byli Brigitte van Tiggelen, belgijska historyczka chemii reprezentująca europejską sekcję filadelfijskiego Science History Institute, oraz Kenneth Betrams, historyk nauki, techniki i biznesu z ULB. Z powodu sytuacji sanitarnej przed dwoma laty, kiedy to konferencja w Bolonii musiała odbyć się wirtualnie, kongres w Brukseli był pierwszym fizycznym spotkaniem Europejskiego Towarzystwa Historii Nauki od konferencji w Londynie w 2018 r.¹

Temat przewodni konferencji brzmiał „Science Policy and the Politics of Science”, co można z grubsza przetłumaczyć jako „Polityka Naukowa i Polityka Nauki”, chociaż brak rozróżnienia w języku polskim pomiędzy pojęciami „policy” i „politics” może prowadzić do pewnych niejednoznaczności. Tytuł naturalnie sugerował dwa fundamentalne zagadnienia, z którymi zmagali się tegoroczni prelegenci. Z jednej strony wiele wykładów poruszało kwestie organizacji nauki oraz wpływu finansowania i decyzji o charakterze polityczno-administracyjnym na produkcję wiedzy, z drugiej zaś liczne prezentacje starały się zrekontekstualizować pojęcie nauki poprzez pryzmat sporów politycznych. Co ciekawe, słynna konstatacja Bruno Latoura „Science is politics by other means” nie padła podczas żadnej z sesji plenarnych, sugerując, że historycy nauki po wielu latach wyemancypowują się spod wpływu socjologów nauki, nawet gdy chodzi o klasyczny przedmiot badań tych ostatnich, jakim są przecież właśnie relacje między nauką, kulturą a polityką.

Konferencja, jak co dwa lata, zgromadziła setki badaczy z historii nauki i pokrewnych dyscyplin, którzy prezentowali swoje prace w ramach dziesiątek równoległych sesji. Jak zazwyczaj, większość prelegentów wygłaszała dwudziestominutowe referaty, po których publiczność miała dziesięć minut na zadawanie pytań. Oczywiście osią konferencji były wykłady plenarne, które wypełniły pierwszy dzień konferencji (środa, 7 września), jak również poranek drugiego dnia. Szczególnie należy zwrócić uwagę na wykład laureata nagrody im. Gustava Neuenschwandera z 2020 r., prof. Kostasa Gavroglu (Uniwersytet w Atenach), pod tytułem *The Sisyphian Fate of Historians of Science*. Choć referat o tym samym tytule miał miejsce już w Bolonii przed dwoma laty, prelegent nie mógł go wtedy wygłosić osobiście. Tegoroczna wersja została uzupełniona nowymi uwagami. Wybór

1 Więcej na temat poprzednich konferencji można znaleźć w: B. Bienias, *Relacja z międzynarodowej konferencji naukowej ESHS 2018 w Londynie*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” t. 63, 2018, nr 4, s. 174–175; D. Ciesielska, *Relacja z dziewiątej międzynarodowej konferencji naukowej ESHS 2020 w Bolonii*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” t. 65, 2020, nr 4, s. 185–193.

Gavroglu na prelegenta pierwszego wykładu miał charakter symboliczny, biorąc pod uwagę temat przewodni konferencji. Grecki profesor historii nauki, z wykształcenia fizyk, to nie tylko wybitny ekspert z zakresu historiografii naszej dyscypliny, lecz również były minister edukacji i deputowany z ramienia Syryzy. W swoim nieco kontrowersyjnym referacie napiętnował on między innymi politykę finansowania badań naukowych przez Komisję Europejską, niechętną badaniom podstawowym z zakresu dyscyplin humanistycznych. Trudno o lepszy wstęp do konferencji na temat nauki i polityki.

W podobnym duchu były kolejne środowowe referaty plenarne. Prezydent Stowarzyszenia ESHS, Theodore Arabatzis (Uniwersytet w Atenach), omawiał zagadnienia związane z miejscem historii nauki na tle innych dyscyplin. Po nim miały miejsce trzy referaty młodych historyków nauki na tematy tak różne, jak status cyfrowych danych w badaniach nad klimatologią (Gemma Cirac-Claveras z Autonomicznego Uniwersytetu w Barcelonie), nauka i dyplomacja w kontekście dna morskiego i oceanów (Sam Robinson z Uniwersytetu w Manchesterze) oraz historia mobilności (M. Luísa Sousa z Uniwersytetu w Lizbonie). Wszystkie wystąpienia wskazywały na potencjalne związki między historią polityczną i historią nauki. Nie można też nie wspomnieć o wykładzie plenarnym wybitnego brytyjskiego historyka nauki Simona Schaffera (Uniwersytet w Cambridge), tegorocznego laureata nagrody Neuenschwandera, otwierającym drugi dzień kongresu. Wykład mówił o znaczeniu technologii kwantyfikacji zjawisk przyrodniczych w kształtowaniu się obiektywności naukowej z perspektywy pozaeuropejskiej².

Ogólnie rzecz biorąc, tematyka poszczególnych sesji była bardzo eklektyczna, z dużym naciskiem na tematy przekrojowe takie jak polityka naukowa (zarówno w sensie „politics”, jak i „political”), polityczna rola ekspertyzy naukowej czy też dyplomacja naukowa, ale nie zabrakło też bardziej tradycyjnych sesji dotyczących szeroko rozumianej historii fizyki, matematyki czy chemii. Szczególnie należy zwrócić uwagę na silnie zaakcentowaną obecność historii nauk społecznych i ekonomicznych, co stanowi pewne *novum* jeśli chodzi o konferencje ESHS (albo raczej coraz bardziej wyrazisty trend). Zainteresowanie wzbudziła m.in. seria sesji na temat „unaukowienia” ekspertyzy ekonomicznej banków centralnych.

Niestety, polskie instytucje naukowe reprezentowała na kongresie w Brukseli jedynie garstka badaczy, z tego zaledwie czwórka z Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN. Dr Danuta Ciesielska wygłosiła wykład pod tytułem *American and Polish Students of Mathematics in Göttingen – Similarities and differences, Part II: Poles* w ramach panelu na temat matematyki w Getyndze, którego była współorganizatorką. Dr Alicja Urbanik-Kopeć oraz p. Daniel Sunderland prezentowali z kolei swoje prace w ramach panelu „Gender Perspectives on the History of Science”. Dr Urbanik-Kopeć wygłosiła referat pod tytułem *Governesses in the Kingdom of Poland (1864–1904) in the Context of Class and Gender* na temat złożonej i trudnej sytuacji guwernantek w drugiej połowie XIX w. P. Sunderland w nawiązaniu do ogólnego tematu konferencji omawiał polityczne kontrowersje wokół *gender studies* we współczesnej Polsce. Wreszcie, autor niniejszego sprawozdania miał

2 Przypomnijmy, że Simon Schaffer wspólnie Simonem Shapinem opublikowali najsłynniejszą prawdopodobnie książkę na temat historii nauki (po *Strukturze rewolucji naukowych* Thomasa Kuhna) pod tytułem *Leviathan and the Air Pump* (Princeton 1985), w której zajęli się kształtowaniem racjonalności naukowej na tle przemian politycznych w XVII-wiecznej Anglii.

okazję wygłosić referat pod tytułem *From Goethe to Sustainability: Politics and Ideology of Sanfte Chemie* w ramach panelu „Biodiversity and Sustainability”, w którym omówione zostały próby radykalnej ekologicznej transformacji nauk chemicznych w Niemczech lat osiemdziesiątych.

Konferencja została zwieńczona okrągłym stołem na temat czasopisma Europejskiego Towarzystwa Historii Nauki *Centaurus*. *Centaurus* istnieje od blisko pół wieku, zapewniając platformę do debat europejskim historykom nauki. Czasopismo to uległo na przestrzeni ostatnich lat dogłębnej transformacji, której najważniejszym punktem było przyjęcie modelu Diamond Open Access, to jest otwartego dostępu do artykułów naukowych dla wszystkich zainteresowanych bez żadnych kosztów dla autorów artykułów³. Decyzja ta, choć korzystna zarówno dla badaczy, jak i dla wszystkich zainteresowanych historią nauki, niesie ze sobą również wyzwania. Panel zwrócił uwagę na fakt, że model ten jest do utrzymania wyłącznie pod warunkiem, że wystarczająca liczba bibliotek wykupi specjalną subskrypcję. Panel zakończył się apelem do członków Towarzystwa, by zachęcali biblioteki instytucji, przy których są afiliowani, do jej wykupienia.

Marcin Krasnodębski

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

0000-0001-6551-3374

3 Model, w którym za umieszczenie artykułu w otwartym dostępie musi zapłacić autor, to Gold Open Access.